

1896

Inledning

I unionsfrågan som hade spelat en roll under 1895 års majdemonstration inträdde efter detta år "ett slags unionell vapenvila" (Sten Carlsson). Stridsfrågorna skulle behandlas i en svensk-norsk unionskommitté. Unionsfrågan togs upp av Branting i majtalet. Den viktigaste striden gällde enligt honom "svenskt junkerdöme" eller svensk och norsk demokrati. Ett positivt tecken i den senare riktningen var folkrikdagen som en symbol för en rättvisare rösträtt. Den sammanträdde i Stockholm den 15-25 maj. Annars hade inte ens en blygsam och taktiskt betingad rösträttsreform blivit godkänd i riksdagens första kammare. "Junkerkammaren" stod enligt Branting mot folkrikdagen.

I resolutionen behandlades bara 8-timmarsdagen.

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, tredje talarstolen.
- Ämne: Ställningen för dagen.
- Källa: Social-Demokraten 1896-05-04, S. 1-2.

"Vi anse oss böra här nedan återgifva ett fullständigare referat af Hj. Brantings anförande om "Ställningen för dagen" än i lördags kunde medhinnas. Vi följa därvid *Dagens Nyheter*s utförliga och korrekta framställning, sådan den återfinnes, telegraferad från Stockholm, i nämnda tidnings Malmö-upplaga. I Stockholmsupplagan af D. N. vållades däremot genom misstag vid ombrytningen några omkastningar af ganska meningsstörande art, hvilket är för oss ett ytterligare skäl att för vår läsekrets återkomma".

För ett år sedan, yttrade tal., samlades vi här under en allvarligt spänd situation. Allt högre skräl[1]de krigstrumpeterna både i Junkerkammaren och den fåtalsvalda. Det hemliga utskottet, riksdagsskrifvelsen om ofördröjlig revision och kort därefter krigskreditivens fördubbling bildar tillsammans en kedja af uttalanden och handlingar, som inga försent afgifna dementier förmå skaffa ur världen. En ny partigruppering i ett krigs- och ett fredsparti höll på att arbeta sig fram. Illa skulle då vi socialdemokrater ha fattat vår ställning, om vi ej intagit vår plats i främsta ledet bland dem, som då vågade göra front mot det storsvenska öfvermodet, och som vågat peka på de absolut oberäkneliga följder en fortsättning på denna krigiska bana kunde komma att draga i släptåg.

Vi lydde därvid den oskrifna lag, som helt enkelt är den medborgerliga pliktens, men för en gångs skull var äfven öfverklassens skrifna lag i detta fall på fredens, rättvisans och sunda förnufts sida. Det har sedan visat sig att den lagen kan förtolkas till att göra en varning mot en förbrytelse – om den nämligen uttalas af en socialdemokratisk talare inför socialistiska åhörare – till att själf innebära en förbrytelse, jag vet icke rätt hvilken. Hur därmed än må gå, hur om en eller annan månad högsta domstolens utslag faller, så var maj-demonstrationen i fjol en varning i rättan tid, och ingen som deltog i densamma, har skäl att ångra detta.

Det år som gått har bragt oss ett uppskof, men ingen lösning. Tvistens orsaker ligga nämligen djupare än de tillfälliga tvistepunkterna. Det gäller hvem af två makter som skall råda i Skandinavien; svenskt junkerdöme, helst fylkat kring en fullblods junkerfurste, om en sådan står att få – men vi ha sett, att eljes går det för sig att privatpersonligt hänsynslöst angripa äfven bäraren af monarkiska insignier, för hvilka man annars låtsar så omätlig vördnad – eller svensk och norsk demokrati gemensamt, hand i hand arbetande för de båda folkens lycka och välgång.

Hur den kampen på längden skall utfalla, därom finns intet tvifvel, ty den säregna form klasskampen antagit i länder, där landsbygden dominerar öfver industriorterna och där historiska förutsättningar samla de egendomsbesittande klasserna kring ett junkervälde som kärna, ändrar intet i den allmänna lagen, att det kapitalistiska samhället skapar i lönarbetarne sina egna dödgräfvare. Men innan denna sociala revolution är slutligt fullbordad, ha vi nog fått gå igenom många både segrar och nederlag, och vår skyldighet är då att se till att de senare bli så få och så lätt reparerade som möjligt.

Ett första vilkor för seger är att känna fienden, känna att det är en allvarlig fiende vi ha. Instinktligt tyckes man i det motsatta lägret ha förstått faran för sig af klara situationer, ty den första ministären sedan junkerväldet bröt igenom med kuppen 1887 fann lämpligt att föra i munnen frasen "försoning och samhällsfrid" – samtidigt med att fingrarna plockade i arbetarnes fickor efter tullmillionerna! Efter den försoningsfesten ha vi bevittnat en annan, den stora sammanslagningen af landtmannapartiet i början af 1895, som för ögonblicket åstadkom en fullständig förändring af maktställningen inom riksdagen.

På flera håll jämrades öfver detta som en ohjälplig olycka för den liberala saken. Hvart har vårt gamla frisinnaed bondestånd tagit vägen, och man letade under bondejackorna med de skarpaste glasögon efter rester af den förra färgen. Sammanslagningen må nu också ha varit ett nederlag för den slags liberalism, som betecknar sig själf som måttligt frisinnaed och förbehåller sig att efter konjunkturerna vända fram vare sig måttligheten eller frisinned. Men för den allvarliga politiska kampen, för demokratien och dennas enda konsekventa och klara uttryck i vår tid, för socialdemokratien, var det en afgjord fördel. Osäkra, vacklande mellanpartier äro

aldrig estetiskt tilltalande, men de kunna likafullt ha till en tid sitt politiska berättigande, om de nämligen äro uttryck för klasser, nog kompakta och själfsäkra att verkligen tills vidare ta ledningen i samhället. Men hvem kan tro något sådant om våra svenska småborgare, hvem kan föreställa sig dem å ena sidan tyglade junkrarnes vilja, medan de med andra handen hålla arbetarne och deras anspråk på mattan? Utvecklingen går icke i riktning att stärka mellangrupporna, icke här i landet håller. Resterna af dem må kunna ha sin mission att fylla i att mildra en och annan sammanstötning, men detta får icke skymma blicken, för hvilka de makter äro, som stöta tillsammans och mellan hvilka striden måste kämpas till slut.

Denna klarare ställning har redan medfört sin fördel. Förr var det omöjligt att inträssa massorna för riksdagens åtgöranden, emedan den svagt liberalt färgade, kompakta majoriteten där aftrubbade allting. Hur annorlunda är icke det i år. För första gången har andra kammarens talarestol blifvit en tribun, till hvilken massorna lyssna, ty de anklagelser, som därifrån gjorts, ha talats icke blott till de madrasserade väggarna och den lilla gruppen i kammaren, utan direkt till folket själft. Det är blott en gård af rättvisa, att i detta sammanhang nämna namnet på en ensam man. Adolf Hedin, som icke kan sägas tillhöra något särskilt parti, men som genom sin värksamhet under denna riksdag gjort sig väl förtjänt af de svenske arbetarnes tacksamhet. Därför voro också härom aftonen dessa röda fanor ute, icke till en "liberal" mönstring, som man försökt säga - en sådan är fort gjord i Stockholm, om det gäller massor - utan till en demokratisk demonstration, som just genom deras närvaro och de massors, hvilka följa dem, fick sin rätta innebörd.

Men hvad sålunda begynts, får icke förfuskas. Demokratien har i Sverge skapat sig ett eget organ: folkriksdagen. Jag vågar uttala den förhoppning, att den rösträttsproposition, hvarmed statsministern uppvaktat Sverges arbetare, detta nya utslag af hästbytespolitiken, men där man kommer med en så eländig, blind gammal märr, att ingen enda, som saken direkt rör, vill låta handeln komma till stånd - att, säger jag, detta nya bevis på, hur litet egentligen arbetarne aktas i detta land, skall kunna återknyta samman den enighet i folkriksdagen, som höll på att gå sönder, samla folkriksdagen genom koncentrerung åt vänster. Men i hvarje fall ha Stockholms arbetare gifvit sina förtroendemän där bestämt mandat att klart framhålla, att tyngdpunkten i det fortsatta arbetet måste läggas på, att underklassen skaffar sig maktmedel och bereder sig att använda dem. "Öfvertygelsens väg" leder icke fram till målet. Den är förträfflig mot folk, som vilja låta sig öfvertygas, men oandvändbar mot en klass, som är öfvertygad om, att en eftergift skulle innebära, att den afstode från sin maktställning.

Junker-kammaren på ena sidan, folkriksdagen på den andra - det är ställningen för dagen, det är 1896 års signatur. Mellan den vacklar andra kammaren, ömsom beteende sig som blott ett annex till junkerhuset, ömsom röjande ansatser till

själfständighet – eller spelar här in räddhåga för de efterräkningar, som kunna förestå? Men emellan de båda eller rättare de krafter i samhället som de uttrycka, skall framtidens stora strid stå. Vi mönstra massorna i år i klarare medvetande än någonsin, att det gäller en allvarlig kamp, men också under intryck af allmänt våruppvaknande. Öfverallt lösas krafter, rundt om i landet känner arbetaren, att han har inträssen att bevaka, rättigheter att utkräfvä. Må vi arbeta på att göra denna stämning fruktbarande. Låt oss se till, att den icke leder bort i föråldrade partiformer eller i hållningslöst prat om att här behöfs inga program, bara personer med outransakligt underbar förmåga! Björnson sade en gång "när bonden vaknar, vaknar han till reaktion", och vi ha sett här i landet att det var sant. Men lika visst är att när arbetaren vaknar, vaknar han till socialdemokrati. Må ni då visa, att ni arbetare kunna i edert uppvaknande både neutralisera och ta lofven af den ökning i makt, de gamla makterna ännu kunna få! Den som ännu drömmer om en demokrati utan socialdemokrati, han har lagt sig att sofva på 30- eller 40-talet. Liberalismen är i våra dagar endast njutbar för massorna, för så vidt den bemänger sig med socialismens klara vin, den har ännu lifskraft blott för så vidt den uppger sin egen gamla åskådning för sociala synpunkter. Men i denna krets af arbetare, där vi icke behöfva tala om några öfvergångsnyanser, må vi klart och öppet höja vårt lefve för första maj som socialdemokratiens dag, som arbetarklassens dag, alltså i den bemärkelse, att den innebär ett löfte att arbetarne en gång skola vinna hela sin rätt.

2. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Social-Demokraten 1896-05-02, s. 2, Demonstrationen i går.

När vi för ett år sedan samlades här på denna dag, så var det under en allvarlig, spänd situation. Krigstrumpeterna läto höra sig allt högre i båda kamrarna, i junkerkammaren så väl som i den folkvalda, äfvensom i hemliga utskottet. Riksdagens skri om ofördröjlig revision och ett litet stycke in i maj beslutet om krigskreditivens fördubbling – allt detta bildar tillsammans en kedja af uttalanden och handlingar så tydliga och uppenbara, att ingenting kan skaffa dessa fakta ur världen.

Och illa skulle vi socialdemokrater fattat vår skyldighet, om vi icke genast gjort klart för oss, att vår plats var i allra främsta ledet bland dem som på den tiden vågade säga ifrån rakt i ansiktet mot det storsvenska öfvermodet, hvad det samma går för. Vi lydde därvid den oskrifna lagen, som helt enkelt heter medborgerlig plikt.

Ett glädjande tecken är att se, att arbetarne numera börja visa inträssen, för hvad som tilldrager sig i den svenska riksdagen.

Folket lyssnar med spänd uppmärksamhet till de anklagelser, som slungas ut från riksdagstalarnes stolar. Och för första gången har äfven riksdagen blifvit, hvad den bör vara, en plats där det talas icke blott till de madrasserade väggarne och den lilla hop som finnes därinom, utan till folket. Det är endast en rättvis gärd af erkänsla, då man i sammanhang härmed erinrar sig det namn, som nu är på allas läppar, Adolf Hedin.

Öfverallt sjuder det i landet af lif som vill fram, arbetarne vakna till insikt om, att de äfven hafva en mängd rättigheter att taga vara på, som de hittills icke satt tillräckligt värde på. Låtom oss se till att denna stämning icke ledes på afvägar.

Nej, låtom oss arbeta på att göra denna stämning fruktbarande. När arbetaren vaknar, vaknar han till socialdemokrat.

Socialdemokratin är framtidens lösen, och dess samhälle skall varda framtidens samhälle. *Lefve 1:sta maj, socialdemokratins dag !*